

Táncművészetünk hagyománya, jelene és jövője

Kérdező: LÁSZLÓ FERENC
Válaszol: LUKÁCS Mária, a kolozsvári Állami Magyar Opera első szólistánosnője

Művelődés 7, 8.

LÁSZLÓ FERENC: A táncművészet – ösművészet: egykorú a zenével, amelynek ikerestvére. A mi hivatásos táncművészetünk viszont, azt hiszem, nagyon fiatal: az új Romániával egyidős. Legalább is amikor táncművészetünk hagyományaira, múltjára gondolok, az 1948-as operalapítást közvetlenül követő évtized nagyszerű, közönség-megmozgató produkciói járnak az eszemben, mindenekelőtt A bahcsiszeraí szökökút. Tévédék?

LUKÁCS MARIA: Ez a nagyvonalú fogalmazás pontatlan – de magam is így érzek. Voltak a romániai magyar táncművészetnek korábbi előzményei is, de ez a tavolabbi múlt nem tudatosul bennünk hagyományként. Egyszerűen: nem ismerjük. Jó volna, ha a színház-történészek egyszer úgy mellékesen ezt a témát is feldolgoznák. Ha megírnák, például, hogy ki volt Ligeti József, a két világháború közötti kolozsvári Román Opera balettmeistere. A mi nemzedékünk, sajnos, csak anekdotákat, valóság-foszlányokat tud erről a „prehistorikus” korról. Mesélik, hogy a Babatündérben annak idején Rónai Antalra, a karmesterre is osztottak valami pantomim-szerepet – annyira kevés volt a hivatásos táncos. Szóval: „volt itt valami” 1948 előtt is, de a mi hivatásos balettművészetünk egészében véve még csak az 1944-es történelmi fordulat szülőte.

Az első évad első táncpremiere egy Kodály-Enescu-Ljadov triptichon volt. Rögtön ezután, a második évad legelején került bemutatásra ama nevezetes, felejthetetlen A bahcsiszeraí szökökút, melyre magam is mint a fénykor jelképére gondolok vissza. Ezzel kapcsolatban két igen fontos történelmi tényt szeretnék leszögezni. Először azt, hogy 1949-ben, A bahcsiszeraí szökökút premierjén az egész estét kitaláló balettdrámára a szovjet balettművészet példamutatása nyomán hódította meg a Magyar Opera színpadán Kolozsvárt, másodsor, hogy erre a nagy jelentőségű bemutatásra a Román Opera művészeinek a testvéri segítségével nélkül a Magyar Opera képtelen lett volna; akkoriban még mindkét intézmény csak szerény méretű balettkarral rendelkezett. Ugyanez áll az 1951-ben bemutatott Vörös Pipacsra is, mely annyiban jelentett újat, előrelépést, amennyiben mai témát, konkrét politikumot jelenített meg a balett eszközeivel. Tánc-történetünk következő nagy eseménye a Keskenő 1954-es bemutatója volt. Ez volt a balettkar első önálló produkciója, ekkor tanulta meg az együttes a magyar táncnyelvet, a magyar táncfolklor szellemében stilizált karaktertánc idiomáját, „beszélni”. A kolozsváriak ma is emlékeznek a Keskenő sikerére. A bemutató estéjén már a Malom utca elején kérdezték az operába igyekvőktől, hogy nincs-e felesleges jegyük. Közönségsiker szempontjából ez az egy darab tett túl A bahcsiszeraí szökökúton; a huszadik évadzáró után az Utunkban közölt adatok szerint 181-szer került előadásra, míg amaz „csak” 146-szor. A Cölin színre vitele további előrelépés volt. Ezzel a művel ismertük meg 1957-ben a román tánc formanyelvét. A szintén 1957-ben bemutatott Suralé – egy tatáros „hattyúk tava” – a klasszikus balett és a tatár táncfolklor ötvözetével ismertetett meg...

S ezzel le is zárult a Magyar Opera történetében az egész estét kitaláló balettdrámák korszaka – nem?

Ha eltekintünk a gyermekközönségnek szóló Diótörőtől és a Román Operával közösen, az ő színpadukon adott 1961-es Rómé és Júliától – igen. De nemcsak a háromfelvonásos balettdrámáig igazi táncművészet! Az egyfelvonásos cselekményes táncjátékok, a mai élet időérzekének megfelelően, tömörebben fejezik ki mondanivalójukat – nem kevésbé művészi. Ez a műfaj 1959-ben, illetve 1960-ban a Vásártérennel és a Furlangos diákokkal állandósult a Magyar Opera műsorrendjén. Nem véletlenül említem a kettőt egy mondatban, hanem mert meglehetősen párhuzamosak: előbbi úgy hat, mint egy baltebe átültetett Caragiale-karcolat, utóbbi valami hasonló – magyar környezetben, modernre stilizált jókais modorban. 1960 egy másik premiért is termelt, a Bolerót. Ez volt az első modern nyelvezetű egyfelvonásos „etűd” a társulat műsorán. Sajnos, nem volt sikere. A kritika túl modernnek tartotta a koreográfiát, s ebben bizonyos mértékig a közönség is egyetértett vele. Pedig nagyon kár, hogy a Boleró mindmáig magányos kísérlet maradt az intézmény történetében, hogy nem vált egy új fejlődés vonal kiindulópontjává. Sokan azt hiszik, hogy a cselekménytelenség a balettkar tartalom-néiküliséget jelent. Hát ez nem igaz! KI

tagadja, hogy van tartalom egy Mozart-szimfóniában, de ki merné elmesélni ezt a tartalmat? Van ez így a táncban is! S véleményem szerint az ilyen szimfonikus balettkar művelődik-nevelődik a táncművész a legeredményesebben.

„Cselekményes egyfelvonásos” műfajában annál többet produkált az együttes. A két Bartókra gondolok...

A fából faragott királyfi 1964-es produkció volt. Sajnos, egyet kellett értenem azzal, hogy nemrég levették a műsorról, a koreográfiája ugyanis – nem sikerült, nem tudta kifejezni a zene mondanivalóját. Technikailag nehéz volt, a közönség viszont nem értette. Ez fájt. Bár egyelőre a „múltról” beszélünk, annyit máris előlegezek beszélgetésünk „jövő” fejezetéből, hogy nagyon örvendenék A fából faragott királyfi Bartókhöz méltó felújításának. A csodálatos mandarint a kritika általában mint az együttes kiemelkedő sikerét emlegeti. Ez igaz, bár tagadhatatlan, hogy koreográfiája nem egyenletes színvonalú. Az első jelenetsorban, a mandarin megjelenéséig sokkal jobb, mintsem hogy a feszültséget tovább tudná fokozni. Az utolsó premier, melyre szívesen emlékszem vissza, az 1966-os Sztravinszkij-Ravel-Gershwin triptichon volt: a Tűzmadár, a Daphnis és Chloé és az Egy amerikai Párizsban. A koreográfia kitűnően egyénítette a három partitúra stílusát: az elsőben a klasszikus, a másodikban a plasztikus, az utolsóban a modern karaktertánc eszközeivel jelenítette meg a zenét; rendkívül izgalmas művészi feladat volt ezt a három, homlokegyenest ellenkező stílust egy este végigtáncolni. Az 1968-as Musszorgszkij-Debussy összeállítás, az Egy kiállítás képeit és a Noktürnöket már csak az operaház zenekara könnyelhette el sikerrel, a balett nem, s azóta nem is volt táncbemutatónk. Így a „múlt”, melyre hivatkozhatunk, melyre a társulat méltán büszke, lényegében 1966-tal zárul.

Ne felejtjük el; ebben az időszakban a Magyar Opera egy ősbemutatót is vitt közönsége elé; a Találkozásokat, 1964-ben.

Csakis azért beszélek róla kevésbé szívesen, mert érzelmileg túl közel áll hozzám. Megteremtésében bizonyos mértékig magam is részt vettem, előkészítése során egy kicsit én is belekóstolhatom az alkotás varázslatos légkörébe. Kolozsvári zenészesző – Junger Ervin – és kolozsvári librettista – Dehel Gábor – együttműködéséből a felszabadulás huszadik évfordulójára olyan partitúra született, mely teljes értékű sikert is teremthetett volna az intézménynek. A cselekményben a szerelmi líra történelmi események konkrét politikumával együtt jelenkezik, a zenében is szépen ötvöződik a drámai és a poétikus elemek. Meggyőződésem, hogy ha a koreográfus nem értelmezte volna helytelenül a finálét, gyakorlatban szednők elő ezt az első és utolsó itt alkotott művet.

Beszéljünk a jelenről: mi megy az operában?

A csodálatos mandarin és a Vásártéren. Májusban, a pártévforduló alkalmából a Találkozásokat is táncoltuk. Ami persze nem jelenti azt, hogy a balettkar nem dolgozik, hisz szinte valamennyi operettben és operában van táncbetét.

Ehhez a ponthoz érve képtelen vagyok elhallgatni: mint a „fénykor” tanúja, aki Lukács Mariát A bahcsiszeraí szökökúttól az Egy amerikai Párizsbanig számtalanszor láttam hozzá méltó szerepekben tündökölni, egy icipicit furcsállom, hogy operák két-háromperces betét-szémeiben is kénytelen táncolni; tartok tőle, hogy ha megnézném az intézmény repertoárján szereplő operetteket, azokban is viszontlátnám. Ne haragudjon, de ha én volnék Lukács Mária, kategorikusan visz-

szautasítanám a betét-szerepléseket. Megkövetelném, hogy az intézmény képességeim szintjén foglalkoztasson.

Badarság! Az operai betét nem alsóbbrendű művészi feladat – csak ha annak tekintik! Gondoljon a Poloveci táncokra – nem dísz-e az Igor hercegnek? S vannak még operák, amelyekben szívesen táncolok, például a Sába királynőjében, a Carmenben; operettek közül a My fair ladyt kell ebben az összefüggésben megemlítenem. Hogy az együttes is fejlődhet a betéteken, a bukaresti Operettszínház példája bizonyítja; kitűnő a balettkara, holott sohasem ad önálló táncjátékokat.

En nem hiszem, hogy minden táncos így gondolkodik. Nem hiszem, hogy a legfiatalabb kollégái nem irigylik Magát és nemzedékét a hajdani nagy szerepekért, a hajdani közönségért, amelyik a Bahcsiszeraóra huszadszor, negyvenedszer, századszor is eljött az operaházba. Nem hiszem, hogy az együttes és a közönség táncultúrája ne sínylette volna meg már eddig is a műsorrend balett-fogyatkozását. Nem hiszem, hogy...

Ne fessük a képet sötétebbre, mint amilyen. Még van balett a műsorrendben. Vannak jó táncosai a Magyar Operának, akikből nem vett ki a kezdeményező készség. A közelmúltban – éppen a „nagy” balettszerepek pótlására – balettstúdió létesült az operában. Egyik termékét már felvette a tévé; ez a pár perces produkció a West side story egyik betéte, melyet nagyon fiatal táncosunk, Vincze Márton tanított be, művészi siker, szakmai találat volt. Szép munkát végez ebben a keretben Fodor Tibor is. Zenészek közül a balettkar jártas Hencz József csatlakozott a stúdióhoz. Reméljük, hogy ennek a lelkes kezdeményezésnek az eredményei a színpadra s a tévé-közönség elé is eljutnak.

Jó: reméljük. És?

És: tegyük meg mindent, hogy reményeink beigazolódjának. Nézzé, a múltira való emlékezésből nem lehet megélni. Előre kell néznünk. Arra kell összpontosítanunk, hogy a jelenlegi adott helyzetben mit tudunk újat csinálni. Igaz, hogy a Magyar Opera balettkara ma képtelen volna egész estét kitaláló balettdrámák előadására, de már mondtam: az egyfelvonásos táncdrámák nem alsóbbrendű műfaj, és olyan produkciókra, mint a Boleró, A csodálatos mandarin vagy az Egy amerikai Párizsban, ma is képes a társulat. Nem kétséges, hogy tovább kell lépnünk, úgy, ahogy az első évtized majd minden premierje előrelépést jelentett a társulat fejlődésében. A jelenkor problémáit jelenkori eszközökkel, korszerű koncepcióban kell táncművészetileg szublimálnunk; ez irányban sokat várhatunk a stúdiómunka eredményeitől. Folytatnunk kell azt a vonalat is, amelyet a Találkozások nyitott az intézmény történetében: a balett-alkotás feladatát is vállalnunk kell. Az 1971-72-es évad bérelti hirdetésménye Petruskát és két meg nem nevezett, egyfelvonásos modern balettet ígér. Talán ez az új triptichon előrelendíti az együttest.

Pláne, ha végre saját koreográfusa is lesz a Magyar Operának, aki a vendégek – Oleg Danowsky, Harangozó Gyula, Vasile Marcu, Stere Popescu, Trixy Chekals – legjobb produkcióinak a sorát az ő színvonalukon tudja folytatni.

Igen.

Tróznar Sarolta zongoraművész, a marosvásárhelyi Zenei Középiskola nagy tekintélyű igazgatónője, aki húsz évig állt az iskola élén, lemondott igazgatói tisztőségéről: zongora-osztályt megtartotta. Utóda: Halász István hegedűtanár.

Néue rumänische Klaviermusik, Heft I címmel 28 kottaoldalnyi új román zongoraműsíkát

jelentetett meg a kölni Edition Gerig, Alexandru Hrisanide gondozásában. A füzet folytatása egy kiadvány-orozatnak, melyben eddig az új bolgár, görög, jugoszláv, skandináv, szovjet és cseh zongoraműsíkák került bemutatásra. Hrisanide válogatása zenénk sokféleségét hangsúlyozza – Sandu Albu F-dúrban írt Valse pour Allce-étől Dan Constantinescu tizenkéthangú Nocturne-jéig; az újabb irányok szemléltetését a második füzet tartalomjegyzéke ígéri. Sajnos, alig van a

darabok között olyan, amelyik önmagában is megállna a helyét a hangversenyműsorban; a nagyobb ciklusokból kiragadott tételek csak minták, izelítők abból, amit a jelenkori román zenészeszők zongoraműsíkában exportálhatnak. Viszont: a gyűjtemény pedagógiai haszna, célszerűsége kétségtelen. A romániai magyar zenét Zoltán Aladár Sulta piccolájának egyik, Hommage à Ravel alcímű tétele képviseli ebben a válogatásban. (I)

Folyóiratunk közül alighanem a Művelődés tesz a legtöbbet a zenéért. Július számában Benkő András érdekfeszítő részleteket közöl Bolyai Farkas zenészi dolgozatából; a két rövid, de nagyon frappáns szöveg-minta a dolgozat mellobbi teljes újrakiadását sürgeti. Benkő András emlékezik meg a lapban Prokofjev nyolcvanadik születésnapjáról is. Erzsébet Jenő a negyvenéves nagyszobeni Bach-Chort és karmesterét, Franz Xaver Dresslert mutatja be a magyar olvasónak. Horváth Arany Lesz-e a csirából hajítás? cím alatt Balogh Kalló Anna bánffyhu nyadi zenetárnáról közöl portrévázlatot, melynek során egy kalotaszegi népi együttes megeremtésének a szükségéről és lehetőségeiről is ír. Terjedelemben, tartalmi súlyban is kiemelkedik környezetéből Szentek Ilona A Kodály-módszer című írása. Szerző egyetemi ember, folklor tanít a kolozsvári George Dima Zenekonzervatórium-ban. Tiszta vizet önt a pohárba, amikor a majd évek óta született Guido d'Arezzo visszamenőleg ismerteti – bár vázlatosan – a módszer történelmi gyökereit, és utal rá, hogy magyarországi meghonosodásában milyen szerepet játszott a német Fritz Jöde. Az írás első, történelmi fejezetéből kiténik, hogy a „Kodály-módszer” nem Kodály Zoltán dolgozta ki, hanem az ő kiváló munkatársai és tanítványai, Ádám Jenő, Szőnyi Erzsébet és mások. Persze nem véletlen és nem indokolatlan, hogy a világszerte ismert és elismert módszer magyar változatát a zseniális Bartók-pályatársról nevezték el: mert ez a legegyszerűsre alapozó, a zenét mindenki közkössé avató kodályi zene-pedagógia, mert Kodály Zoltán a módszer megeremtését és széles körű alkalmazását nemcsak eszmei irányítónak támogatta, hanem mint ellenállhatatlan hatású szak-és közrő, mint örök értékű dicsőítők, tritónid és énekgyakorlatok zeneszerzője is. A továbbiakban szerző magát a módszert ismerteti – tömören, világosan, úgy, hogy ne csak a zenetanárok olvas-hassák haszonnal, hanem mindenki, akit a zene sor-sa érdekel. Feltétlenül emelte volna a cikk értékét, ha függetlenül szemelvények csatlakoznak hozzá Kodály énekgyakorlataiból, s főleg, ha szerző a módszer hazai hagyományaira is kitér.

A lap augusztusi számában az Enekszó rovat George Enescu kilencvenedik születésnapjáról emlékezik meg. Csakó Ádám műelem-zése mellett Sadoveanu, Brăiloiu, Argezi, Menuhin, Muradelli, Kodály, Beniuic írásaiból összeállított montázs, gazdag képanyag és Terényi Ede Enescunak ajánlott kóruskompozíciója idézi a legnagyobb román muzsikusi emléket. A szerkesztés ötletességéről tanús-kodik a másik kottamelléklet: Enescu Paraszt és katorxa című háromszólamú, hazafias tartalmú kórusmű-ve. Enescutól mindössze hat kórus-kompozíciót tart számon a zenetudomány, ezért hajlamosak vagyunk arra, hogy megfeledekezünk róla, a kóruszerzőről. A Művelődés nem feledkezett meg – csak egy feloldójelről, mely az utolsó előtti kottasor utolsó ütemének egyik hája elől hiányzik. (I)